



KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE BALKANLARDA TÜRK VARLIĞI VE TÜRKÇE İLE TÜRKLÜĞÜN SAVUNMASI

DOÇ. DR. ERGİN JABLE:
REFKİ TAÇ - YRD. DOÇ. DR. CEVDET ŞANLI*

Özet

İnsanlığın menfaati adına yapıldığı iddia edilen küreselleşme, Batı tarafından sürekli insanlığın maddi ve manevi değerlerine karşı her alanda sömürgeci sonucuyla dünyanın karşısına çıkmıştır. Kosova'da da kendisini gösteren sömürgeci Batı, 900'ün üzerinde misyoner kurumuyla karşımıza çıkmaktadır. Batılılar, kendi dil ve kültürlerini diğer milletlere empoze ederek, Balkanlarda yaşayan Türk ve Müslüman nüfusunun dillerini, kültürlerini asimile ederek kendine benzetme ya da Batılılaştırma aracı haline getirmeye çalışmaktadırlar. Dil ve kültür farklılıklarını ayırım olarak ortaya çıkarıp yükseltmek Batının yapımıdır. Ezdiği ve ezmeyi hedeflediği halklara kendi uygarlığını kabul ettirmek için "Helen Kültürü, Roma Medeniyeti, Karanlık Avrupa, "Aydınlık" Avrupa" biçiminde oluşturulan bu zincirin dışında kalan bölümler doğal halleriyle "gerici" olarak gösterilmiştir. Batı, tarihi savaşlarla donatarak, toplumu anlayışsızlaştırmakta, Doğuyu muhatap alarak tüm çatışmaların nedenlerini Şark'a yükleyerek kavga ve kargaşadan aldığı

* Piriştina Üniversitesi Kosova.

** Hukukçu Kosova.

*** Yıldız Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Öğretim Üyesi.

besiyi garantilemek için, medeniyetler çatışmasını kaçınılmaz göstermektedir. Farklı toplulukları içinde barındıran dünyamızın ikili kutuplaşmasının hiçbir gerçek nedeni yoktu. İdeolojilere dayalı oluşumlardan çok, siyasi rejimlerin yaratabileceği ayrımların bile çok daha ötesinden gelmektedir. Başta dil olmak üzere, dini inançlar farklılığında da durdurulamayan, değerler adına, değerleri çürütmeyi de göze alanlar bencilliğin son perdesine dayanır. Sözü edilen bu suni açık, kendilerinden başkalarını göremeyenlerin yaptırımıdır. Değersizliklere değer biçerek, değerlendirme sistemini alt üst eden kelime değişiklikleri ile kültürleştirme girişimi, emperyalizmin küreselleşmesinde yeni bir sistemin belirtisidir. Her zaman değer Batıdadır, değerler Batılıdır, değerlendirme de Batılının hakkıdır. Üretilen yapay değerlerin yaşamı, insani değerlerin karalanmalarına bağlıdır. Başkaları tarafından betimlenmiş şekilde kendimizi görmemiz, kendimizi kendimizden uzaklaştırmamız demektir. Kendilerini başkalarının gözlerinden gören, kendi benliğini, haysiyetini, kimliğini kaybetmiş olup, kendini ne kendinde, ne başkalarının içinde bulabilir. Bazı unsurları destekleyerek, kendilerine benzemeyenleri tamamen ötekileştirmek ve farklı olduklarını ilan ederek, onları dünyaya şikâyet ederek, ettirerek, iterek düşmanlaştırmak ya da amaçları düşman ilan etmektir. Bunların karşısında Balkanlarda Türkler, Arnavutlar, Boşnaklar, Gorahılar kendi dil ve kültür değerlerini koruyabilmeleri için emperyalist baskılara direnerek, bağımsız bir ortamda olmasa bile, olumsuz etkileri görülse de, fert veya toplumsal olarak bağımsız yaşamaları şarttır. Çünkü birilerine göre, "bitti" demiş olsalar bile Türkler (Osmanlı) bitmemiştir. Türkler (Osmanlılar) eserleri nerdeyse, sınırları oradadır. Eserlerinin tamamını yok etmeden Türkleri (Osmanlıları) yok edemeyiz anlayışı Batıda halen devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Balkanlar, Batı, Türkler

Giriş

“Kültür değerlerinin belirlenmesinde Batı kültürü hâline gelmişse, maddiyat ön plana çıkmış demektir. Manevi değerler ise art edilerek unutturulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda para en büyük, belki de tek değer olmuşsa aldatmanın, kandırmanın, yüzüzlüğün, hırsızlığın önüne ne çıkar?”¹

Küreselleşme, üzerinde henüz fikir birliğine varılmış bir kavram (değildir) olmamasına rağmen, dar çıkarlar üzerinde maddiyat unsuru ile varlıkların manalarına gölge düşürerek, emperyalizmin genişlemesini ve gelişmesinininimsayan bir sürecin adı olduğu tespit edilebilir. Yine de, küreselleşmenin, sözünü çok ettiğimiz ama yeterince ele alınmamış çok kapsamlı bir tanımı var olduğu inkar edilmez. Asıl amacı her tür boyutlarda sınırları aşmaktır. Sınırların aşılması sürecinde zaman ve mekân boyutunu aşan yeni ağlar ortaya çıkmaktadır. Yeni bir dünya düzeni kurma arayışları içindeki sürece, yeni bir girişimle dünyayı bir merkez tarafından yönlendirme çabalarına bu kez “globalleşme” adı verilir. İdeolojik ayrılıklar ortadan kalkınca yeni yem arayışında olan emperyalistler demir perdenin yerine farklılıkları ön plana çıkararak, dil, kültür ve medeniyet farklılıklarını muhatap seçtiler. Dil ve kültür engeli dışında emperyalistlerin yolunu kesecek başka bir güç olmayınca, tüm dil ve kültür farklılıklarını ortadan kaldırmakla amaçlarına savaşırsız, ölümsüz ve hiçbir çeşit kayıp vermeden kaleyi içinden fethetmek çabasındalar. Buna göre küreselleşmenin muhatabı dil ve kültürdür. Küreselleşmeyi dil ve kültürle ilişkilendirmekle emperyalizmin iç yüzünü görme olanağı yaratılabilir.²

Bu hassas değerleri içeren kültürel (toplumsal) yapıyı küreselleşmeyle (başını çeken /ellerine en büyük koz hâline getiren/ emperyalist güçler) karşılaştırdığımızda, emperyalistlerin menfaati açısından, yerel kültür (ü) değerlerininigloballeştirme içine sokarak, küreselleşme süreci içinde ulusallığını hafifletirerek ortadan kaldırmakla, emperyalistmenfatlarını (çıkarlarını) gerçekleştirmek için uygun yolu bulduklarına hiç şüphe yoktur. Fakat bilimin doğal kanunlarına uygun, mantığa dayalı sonuçlar verecek bir hâli var. Siz onu nasıl algıyorsanız algılayın, ne kadar saptırırsanız

“Kültür değerlerinin belirlenmesinde Batı kültürü hâline gelmişse, maddiyat ön plana çıkmış demektir. Manevi değerler ise art edilerek unutturulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda para en büyük, belki de tek değer olmuşsa aldatmanın, kandırmanın, yüzüzlüğün, hırsızlığın önüne ne çıkar?”

İdeolojik ayrılıklar ortadan kalkınca yeni yem arayışında olan emperyalistler demir perdenin yerine farklılıkları ön plana çıkararak, dil, kültür ve medeniyet farklılıklarını muhatap seçtiler. Dil ve kültür engeli dışında emperyalistlerin yolunu kesecek başka bir güç olmayınca, tüm dil ve kültür farklılıklarını ortadan kaldırmakla amaçlarına savaşızsız, ölümsüz ve hiçbir çeşit kayıp vermeden kaleyi içinden fethetmek çabasıındalar. Buna göre küreselleşmenin muhatabı dil ve kültürdür.

saptırın, sonuçta gerçekler kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Oysa globalleşme kavramı, toplumsal yaşam içinde “yeni bir durumu” simgeler; yani küreselleşme ve yerelleşme süreçleri birbirleriyle etkileşme durumuna gelebilir. Bu durum Ronald Robertson’un deyimiyle globalin yerelleşmesi” ve yerelin globalleşmesi” ne götürebilir. Bu arada yeni bir süreç ortaya çıkabilir. Bu süreç yerelliği bir tarafa itmeden, (global ve local’in birleştirilmesiyle türetilmiş) “glocal/küreyerel” boyutunda (denir) gerçekleşebilir. Kısacası emperyalist güçler küreselleşmeyi gündemde tutarak küreyerelleşmeyi (glocali) uygulamak peşindedirler. Doğrusu Batı, Yugoslavya gibi ülkeleri parçalayıp, küçük ülkelere ayırarak, küçük ülkeleri de şehirler, köyler hatta mahallelere, bununla yetinmeyip insanları ayırıştırarak veya kutuplaştırarak daha kolay yönetmeye muktedir olmaktadır.³ Hem de tüm toplumlara ve insanlığa karşı dil, kültür asimilasyonunu uygulamaktadır. Küreselleşme, dünyanın küçülmesi, bu oluşumla ilgilenenlerin çoğunun dediği gibi, dünyayı bir “köy” hâline getirme imkanlarını yaratmışsa da, insanın iç dünyasını daraltmış, onu bir makine haline getirerek, mutsuz, bencil ve manevi değerler dışında bir hayata hapsetmiştir. Küreselleşmenin ikinci iki yüzlülüğü, globalleşmiş zenginler ile yerelleşmiş fakirler arasında tabakalaşmayı doğurduğu bir gerçektir. Dünya hiçbir devirde böylesine değişim ve farklılaşma temposu içine girmemiştir (Kissinger).

Kendi kültürüne olan inancını yitirdikçe bir başka kültürün bakış açlarına ve ölçülerine sahip olamayınca, içi boşalır ve hayat zenginliği kurur. Dünyanın bu şekilde kutuplaşması yetmezmiş gibi, yerel kültür değerlerinin korunmasını sağlamak amacıyla ulus-devlete taraf olan bu değerleri yi-

tirme pahasına küreselleşme yanlıları arasında da yeni kutuplaşmalar ortaya çıkmaktadır. Aynı kültüre sahip, aynı dine mensup, aynı devleti paylaşan vatandaşlar, ikiye bölünerek, mevcut olan beraber yaşamı ciddi bir şekilde zedelemektedirler. Bu sürüşmeler vatandaşlar açısından çözülemez hâle gelince, anlaşmazlıklar devlet sınırlarını aşıyor, aşınca da emperyalist güçler o devletin kapılarından içeri giriyor. Demek ki “emperyalizm” yerine “globalleşme” geçmiştir. Yerel kültürler bir bütün olmaktan çıkmış, kültür küreselleşmesi ile Batı kendi kültürünü tüm dünyaya empoze etme durumuna gelmiştir. Küreselleşme süreci dünyanın tek kültürü olma amacıyla, dünyaya birçok sorun daha açacaktır. Çünkü dünyada tek kültür oluşturmaya çalışanlar, karşılarında benliğinden, dilinden, kimliğinden, bir halkı halk kılan kültüründen, dininden asla kopamayınları bulmaktadırlar.⁴

Batı her nereye göz dikse, nereyi işgal etmek için adım atmaya karar verse, elli veya yüz seneden önce bunun alt yapısını hazırlar ve tahmin edilemeyen titizlikle *step by step* metoduyla ilerler. Bunu görmek, yaşamak Balkanlarda yaşayanların şansı veya şanssızlığı desek doğru olur. Osmanlı Balkanları terk ederken, sadece nüfus olarak terk etmemiş, kendi içinde değişikliği zor kavrayan Türkiye Cumhuriyeti 100 yıllık bir ara ile Balkanlara gereken önemi göstermemiştir (verememiştir). Osmanlı, yatırımının en büyük kısmını Balkanlara yapmış olsa da, “elveda Rumeli” dedikten sonra ilgi ve alakası pek görülmemiştir, büyük bir zincirin halkaları birer birer sökülüştür. Bilakis Batı gittikçe güçlenerek Balkanlarda konuşulan dillerden hangisi kendi dillerine en yakınsa o dili konuşanlara önem vererek, destekleyerek, önce kendi kelimelerini yerleştirmiştir (dillerini etkileyerek, kendi kelimelerini kelimeleri dillerine ekleyerek). Kelimelerini destek verdiği toplumlara yerleştirerek, bu toplumların kültürlerini de değiştirmeye başlamıştır. Dil ve kültür değişiklikleri meydana geldikten sonra Batının sürekli kargaşa üretmek istediği ve bu kargaşalarla kontrolü elinde tutmak için önce desteklediği toplumların dinlerini etkilemiş, ardından etkilediği toplumlara Balkanlarda yaşayan Türk ve Müslümanların dinini hedef göstererek fitne tohumları ekmiştir.

Dil ve kültür değişiklikleri meydana geldikten sonra Batının sürekli kargaşa üretmek istediği ve bu kargaşalarla kontrolü elinde tutmak için önce desteklediği toplumların dinlerini etkilemiş, ardından etkilediği toplumlara Balkanlarda yaşayan Türk ve Müslümanların dinini hedef göstererek fitne tohumları ekmiştir.

Özellikle 1830 yıllarından sonra Balkanlar Türk ve Müslüman insanı mezbahası hâline gelmiş, Türk şehirleri yakılıp yıkılmış, Türk ve Müslüman mal varlığı yağmalanmıştır.

19. yüzyılda Osmanlı zayıflamaya başlaması ile Balkanların yavaş yavaş yitirilmesi ve 1830 yılında Yunanistan'ın, 1878 Berlin Anlaşması ile Sırbistan, Romanya ve Karadağ'ın bağımsızlığının kabulü, 1909 yılında yapılan Petersburg anlaşması ile Bulgaristan'ın, 1911-12 Balkan Savaşı esnasında Arnavutluğun bağımsızlığını kazanması sonucu Balkanlar Türkhakimiyetinden çıkmıştır. Özellikle 1830 yıllarından sonra Balkanlar Türk ve Müslüman insanı mezbahası hâline gelmiş, Türk şehirleri yakılıp yıkılmış, Türk ve Müslüman mal varlığı yağmalanmıştır. Bütün bunların sonucu Osmanlı (Türkler) Balkanlarda kimliklerini muhafaza etmeye çalışan toplum ve Türk'ten hiç beklenmeyeceği kadar

azınlık değil, topluluk hâline gelmiştir.

19. yüzyılda yaşanan Balkan savaşları bir yandan Türk ve Müslüman toplumları göçe zorlarken, bu toplumların yerine yerleştirilen gayri Müslimlerin çoğulcu baskısıyla Türk Dili büyük hasara uğramıştır, (ile birlikte) kelime değişiklikleri dil kültürü yanı sıra, Osmanlı'nın yaptırdığı saray, cami, çeşme, köprü, mektepler, medreseler, bedestenler, hanlar, çarşılar, hamamlar gibi eserler yıkıma uğramıştır. Bu eserleri bir taarruz gibi yıkma görevi gayri Müslimlere Batı tarafından verilmişti. Osmanlı (Türkler) bir yandan göç ediyor, bir yandan dönüş için eserlerine de sahip çıkamıyordu.

20. yüzyılın başlarından 2. Dünya savaşına kadar meydana gelen olayları isimlendirebileceğimiz "siyah sayfalarla dolu tarih" döneminde olup bitenlerden pek fazla belge bulamıyoruz. Yerine planlanmış, uydurulmuş bir tarihi dönemle karşı karşıya kalıyoruz. Yakmakla, yıkmakla görevlendirilen Slavlar evrak ve buna benzer ne varsa ortadan kaldırdığı kadar yok etmişlerdir. Bugünkü Bosna, Sank, Kosova, Arnavutluk, Bulgaristan ve Yunanistan'da izlerine rastlıyoruz.

Eski Yugoslavya'da 4400'ün üzerinde bulunan Osmanlı eserlerinden 50 yılda yaklaşık 1600 eser kaldığı ortada. Batı, hiçe saydığı kültürlerle yoğun ilgi göstererek kendi üniversitelerinde Şarkiyat bölümlerine çok özel bir yer vermektedir. Bunların başında Doğu'dan kendisine en büyük tehlikenin gelebileceği başta Türkler ve Türk Dili gelir.

Halbuki, Sırpçaya ve Hırvatçaya geçen Türkçe kelimeleri, dikkat çekicidir ki/ele alan,/(onları bilimsel bir metodoloji ile inceleyen ilk bilim adamlarından biri

Abdullah Şkalyiç'tir. Eserin orijinal ismi "Turcizmi u Srpskohrvatskom jeziku"(Sırpça-Hırvatçada Türkçe daha doğrusu Türkler vasıtasıyla bu dillere giren kelimeler)dir. 662 sayfadaki bu sözlüğün baş tarafında bir önsöz (s.7-9),Türkçe kelimeler hakkında (s.11-45) bilgiler, sözlükte kullanılan Arap harflerinin Sırpça, Türkçe, Arapça,Farsça Latin alfabesiyle transkripsiyon alfabesi (s.47-48) ve (s.49-62) kısaltmalar,devamında da bir bibliyografya yer almaktadır. Önsözünde yazar, Türkçe kelimelerin günlük hayatta çok kullanıldığı Doğu Bosna'nın Rogatic'a kasabasında doğmuş olduğunu ve daha genç yaşta,tahsili esnasında ana dillerinde yani Boşnakçada, Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeleri hakkında ilgilendiğini ileri sürmektedir.Fakat sistematik ve daha ciddi çalışmaya ise 1950 yılında Sarayevoda (Saray Bosna'da)Folklor Araştırma Enstitüsünde (şimdiki Bosna ve Hersek Bölge Müzesi Manevi Kültür Şubesi) görev alması ile başlamış. Bilhassa halk edebiyatından elde edilen folklor malzemesindeki Türkçe kelimeleri dikkatli bir şekilde inceleyip,çalışmalarına başlamış,gerek halk dilinde, gerekse yazılı edebi eserlerde bulunan Türkçeden (Doğu dillerinden)alınmış, bir çok kelimenin bulunmadığına veya kafi derecede ve doğru bir şekilde sözlüklerde ve ilgili edebiyat sahalarında açıklanmamış olduğunu görmüş,ayrıca

etimolojik yorumların çok kez yanlış ve farklı,bazı kelimelerin izahının ise Sırpça ve Hırvatçadaki anlamları ile hiçbir ilgisi bulunmadığını saptamış ve hâlen mevcut sözlüklerde ve diğer edebi eserlerde ciddi hataların bulunduğunu görmüştür. Bu hususu da millî edebiyatlarını tetkik edenlerin çalışmalarını güçleştirdiğini kaydettikten sonra,bu sahadaki ilk çalışması olan "Bosna ve Hersek'in Halk Dili ve Edebiyatında Türkçe Kelimeler" adlı eserinin 1957 yılında litografya (teksir) biçimiyle "Sarayevoda Folklor Araştırmaları Enstitüsü" tarafından neşredilmiş olduğunu kaydediyor ve ilim aleminde bu çalışması hakkında gösterilen ilgi ve bazı eleştirilerin kısa özetlerini de veriyor.Önsözden sonraki umumi olarak Türkçe kelimeler hakkında I. bölümde (s.11-23) yazar, Bosna ve Hersek'te,Türkçe kelimeleri incelemenin millî tarihi araştırma, millî edebiyat ve kendi dillerini

Eski Yugoslavya'da 4400'ün üzerinde bulunan Osmanlı eserlerinden 50 yılda yaklaşık 1600 eser kaldığı ortada. Batı, hiç saydığı kültürlere yoğun ilgi göstererek kendi üniversitelerinde Şarkiyat bölümlerine çok özel bir yer vermektedir. Bunların başında Doğu'dan kendisine en büyük tehlikenin gelebileceği başta Türkler ve Türk Dili gelir.

Kosovalı Türkler, Türkçe eğitim sürecinde, öğretmen sayılarının ve ders kitaplarının yetersizliği, ekonomik sıkıntılar nedeniyle fiziki koşulların elverişli olmaması gibi bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Balkan savaşları, birinci ve ikinci dünya savaşları gibi yıkım simgesi olan acıları yaşamış olan Kosova Türk toplumu; dilini, kimliğini ve kültürünü yaşatmak için çok ciddi mücadeleler vermek zorunda kalmıştır.

incelemek için haklı ve özel bir ehemmiyeti bulunduğunu ve yeterince büyük sayı tutan doğulu kelimelerin Türkçeden alınıp halk diline girdiğini, bunlardan bazılarının ise edebi dillerinin malı olduğunu, halk dili ve edebiyatlarındaki yabancı unsurların fazlaca bulduklarından Türkçe yoluyla girmiş bu kelimelerin çok iyi ve doğru bir şekilde açıklamaları yapılmadan, halk türküleri, hikaye ve masallarının, halk deyim ve atasözlerinin doğru dürüst anlaşılması mümkün olmayacağını, Türkçeden gelen kelimelerin ilmi bir şekilde incelenmiş, işe yarayan bir sözlük olmaksızın kendi edebiyatlarını anlamının mümkün olmayacağını, bu sebepten de bu kelimelerin sadece asıllarını ve anlamlarını değil, belki kelimelerin ilk şekillerini, daha sonraki gelişme ve değişmelerin araştırılması ile de meşgul olunmanın gereğine işaret etmektedir. Yabancı kelimelerin, bir milletin mazisi ile ilgili unsurlar olduğunu, bazen bunların bir anıt, tarihi bir belge ve kaynak olarak hizmet edebileceğini, bu kelimelerin tarihçilere hizmet edebilmesi için de çok iyi analiz edilip, doğru ve tam açıklaması gerektiğini, bu sebepten de yabancı kelimelerin incelenmesi için çok büyük bir değer taşıdığını kaydettikten sonra Türkçe kelimelerin ne zaman ve nasıl Balkan dillerine girdiğine temas edilmektedir. Bu arada (s.11-12) Türkçe kelimelerin eskiden, Avar'ların Balkanlar'da Panon ovasında görünmesi ile veya Balkanlar'a gelmezden önce Asya'daki eski bölgelerinde yaşarlarken başladığını, fakat büyük derecedeki tesirin ve bugünkü durumun Osmanlı Türklerinin

Balkanları fethetmesi ile meydana geldiğini işaret etmekte ve Türkçe kelimelerin zorla veya sistemli bir plan ile kendi dillerine girmediğini, bunların dillerinde bulunmaları da kendi insanların dil hislerinin rencide etmemiş olduğunu, bunlardan çoğunun basın ve edebiyat dilinde de hâlen kullanıldığını zikrettikten sonra, basın ve edebiyattan örnekler verilmekte ve kendi dillerinde yerlerine, bulunamayan Türkçe kelimelerin bulunduğunu, karşılıkları bulunabilen fakat

aranmayan veya karşılıkları mevcut olan, fakat umumi kabul edilmeyen kelimeler, bazı kelimelerin az veya çok muhtelif bölgelerde kullanılış derece ve ehemmiyetlerinin tasnifi yapılmaktadır.(s.15-17). Daha sonra (s.17-23) da Türkçe kelimeler hakkında eski Yugoslavya'da ve diğer memleketlerde yapılmış çalışmalar ve bunların eleştirileri yapılmaktadır. 8742 Sırp-Hırvatçaya geçmiş Türkçe kelimeyi ve 6878 deyim ve tamlamayı içinde bulunduran bu eser içindeki Türkçe kelimelerin farklı anlamlarda kullanıldıklarını açıklamıştır.⁵

Arnavutça'ya giren Türkçe kelimelerin durumundan ve bu alanda yapılan bilimsel çalışmalar dan ise şimdiye kadar yapılan araştırmalara göre Arnavutça'da aşağı yukarı Türkçeden giren 10.000 kelime bulunmakta. Arnavutların farklı Türk boyları ile ilk temasları Arnavutçayı, bu dilin temel özelliklerini ve edebiyatını derinden etkilemiştir. Macar dilbilimci İstvanSchüts tarafından ilk temaslar araştırılmış ve X-XIV. Yüzyılları arası Türkçenin Arnavutçayı etkileme yıllarına dahil edilmiştir. Bu vesile ile İ.Schüts iki kelimeyi örnek gösterir: katund ve dushman (düşman). Ona göre bugün de bazı Arnavutların köye katund demelerinin ana sebebi Türkçe katun kadın kelimesidir. Bu ilginç adlandırma katun kelimesinin orta Türkçe döneminde bu arkaik şekliyle artık kullanılmadığını göz önüne alındığında daha da önem kazanmaktadır. Prof.dr.EqeremÇabej,"Hyrya ne historine e gjuheshqipe (Arnavut Dili Tarihine Giriş) (1960) adlı eserinde, Arnavutların 15.y.y.ın ikinci yarısında Güney İtalya ve Sicilya'ya taşınmış olan Arnavutların dilindeki Türkçe kelimelere bakmakla daha sonra Osmanlı hakimiyeti altındayken yoğun olarak maruz kalacakları Türkçeden önce dillerine girmiş olan kelimelerin tespitinde iyi bir sağlama yolu olacağı görüşündedir.Çünkü İtalya'daki Arberesh adlı Arnavutların 1702 yılına ait F.M.D Lecce sözlüğündeki 1700 kelimedenden 350' sinin Türkçe olduğu görülmektedir.(jelek,dushek,boze,kaftan vs.)Katolik olan kuzey Arnavutlarından Gjon Buzuku'nun "Meshari" (1555) adlı eserinde de Türkçe olanbirkaç kelimeye rastlanmıştır.Bu eser Arnavut dilinde yazılmış olan ilk dini eser olmasıyla da büyük önem taşımaktadır.Fakat Türkçe kelimelerin Arnavutçaya girdiği en yoğun dönem 17-18 y.y.olarak bilinmektedir. Arnavutluk bu sırada Osmanlı İmparatorluğuna bağlıdır ve politik ideolojik,dini ve kültürel konularda Osmanlının güçlü tesiri günlük hayatı da içine almış bulunmaktadır.

Türkiye ile Balkan Türkleri arasında başta dil araştırmalarını yapacak gönüllü akademisyenler bulunmalı. Balkanlarda Türk Dili araştırmalarına sahada kayıtlar yaparak ciddi araştırmalara yönelmelidirler.

Sadece günlük kullanım değil, medreselerde okutulan dilin Türkçe oluşu, Arnavut edebiyatının da divan edebiyatı etrafında eserler vermesine vesile olmuş, Arnavut Divan Edebiyatının önemli isimlerinden Nezim Frakula ve Hasan Zyko Kamberi gibi şahsiyetler neredeyse yüzde 70 Türkçe kelimelerle örülü eserler vermişlerdir.⁶

ThimiMitko'nun (1878) Yunanca ve Arnavut-ça hazırladığı "BletaShqiptare" adlı eserinde 1000 kelimedenden 500'ü Türkçedir.

GustavMajerFjaloriEtimologjik (Etimolojik Sözlüğüne) eklediği "Vezhigimembiturqishten (Türkçe çalışmalar, 1893) adlı eserinde 5140 kelimedenden 1180 tanesinin Türkçe kökenli olduğunu söyler.

Tahir Dizdari'nin 2005 yılında Tiranda yayınlanan "Turqizmat ne gjuhenshqipe" (Arnavut dilinde Türk kelimeleri) sözlüğünde 4406 kelime bulunmaktadır. Tahir Dizdari, Osmanlı döneminde Arnavutlar arasında kullanılan tüm Türkçe kelimeleri bir araya getirmeye uğraşmış ama ne yazık ki bunu başaramamıştır. Sözlükte, Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere tüm kelimeler ayrı ayrı sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Tahir Dizdarininoriyentalizmalar sözlüğünde aşağı yukarı 1732 Türk, 1460 Arap ve 505 kelimenin Fars kökenli kelime olduğunu ileri sürmektedir. Buna benzer bir hesaplamayı AndrokliKostallari de yapmıştır. Diğer taraftan AntonKrajni 1954 yılında yayımlanan "Arnavut Dili Sözlüğünde" 1500 kelimenin Türkçeden gelen kelime olduğunu ve on altı kelimedenden birinin Türkçe olduğunu, daha önce Bashkimi derneği tarafından basılan sözlükte bu oranın sekizde bir olduğunu ekliyor. Ne var ki bugün konuşulan Arnavut dilinde Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin sayısının kaç olduğu belli değildir. Türkoloji ile uğraşan genç nesillerin bu konuya önümüzdeki dönemde daha çok önem vermeleri kaçınılmazdır.⁷

Bugün Balkanlarda dil araştırmalarıyla ilgili pek uğraşılmadığı kanısına varan Prof. Dr. İrfan Morina Türk Dilinin balkan dillerine etkisi konusunda birçok makale yazmıştır. Fakat bugün bizi fazlasıyla ilgilendiren yüzyıllarca kullanılan Türk Dilinin etkilediği Balkan dillerinden Türkçe kelimelerin kaldırılmasıdır. Üniversitelerden medyaya (televizyon, gazetelere), halk dili hariç Türkçe kelimeler sanki bir merkezden görevlendirilmiş gibi Balkan dillerinde yavaş yavaş kendisini kaybetmektedir. Türkçenin yerine İngilizce, Fransızca, Almanca kelimeler yer almaktadır.

Küreselleşmenin getirdiği ekonomi güç dil ile başlayarak, bununla birlikte kültür, sanat, edebiyat, sosyolojide kendini göstermektedir. Kosova'nın Arnavut dilinde yayınlanan "Tribuna" isimli bir gazetenin baş sayfasındaki siyaset ile ilgili haberde kullanılan cümlelerde yer alan Batı dillerinin kelimelerinden örnekler görelim.

Örneğin: deklarasyon/ifadeler; seance/oturum; konstitütif/kurucu; proses/süreç; opinion/görüş; transparent/şeffaf; suaza/içinde; implementim/uygulama; rezultat/sonuç; konsültat/istişare; konsolidim/sağlama/laştırmak; presion/basınç/baskı; reagim/tepki; koment/yorum; obligim/yükümlülük; publik/kamu; debat/tartışma; konfirm/teyit; nominim/nominacija/adaylık; kidnap/kaçırmak; mandatar/zorunlu; respekt/saygı; argument/belge; rikuperoj/iyileşme; konsiderohet/kabul; minister/bakan; deputet/milletvekili; informim/bilgilendirme; korrupsion/rüşvet; materijal/malzeme; sigurt/sigurno/kesin; masaker/katliam; investim/yatırım; real/gerçek; serioz/ciddi; administrat/yönetim; aktivist/eylemci; verbal/sözlü; agjenda/gündem; prioritet/öncelik gibi...

Bu kelimeler sadece gazetelerde değil, şair, yazar, bilim kitaplarında, televizyonlarda, afişlerde, siyasette, ekonomide, ticarete, sanatta ve diğer alanlarda kendini belirgin bir şekilde göstermektedir. Bununla yetinmeyen Batı dilleri, mahalle isimlerinde de etkisini göstermektedir. Önceleri Priştine mahallelerinden “Türk mahallesi” isimlendirdikleri mahallenin ismini değiştirerek “BajramKelmendi” “kurrizi/omurga” mahallesine “Klinton (Bill Clinton) mahallesi” gibi değişiklikleri getirmiştir. 70’li yılların her evde, her mahallede, her sokakta, her dükkanda hatta her araçta en çok dinlenen ve takip edilen Türk müziğinin sanatçıları Zeki Müren, Orhan Gencebay, Ferdi Tayfur 90’lı yıllarda yerini Batının pop sanatçılarına bırakmışlardır. Her şehirde/kasabada bulunan çayhaneler yerlerini kafeteryalara bırakırken, çayhanelerin azalmasıyla birlikte kültür değişiklikleri meydana gelmiştir. Türk çayı ile Türk kahvesi sadece evlerde bulunur hâle gelmiş, Türk çayı yerine bitkili veya meyveli poşet çayları, Türk kahvesi yerini de günümüzde en çok kullanılan espresso/makyato/kapuçino almıştır. En belirgin kültür değişikliklerinden biri de kuşkusuz zanaatların yok denecek kadar azalması. Kısa yoldan para kazanmaya özen gösterenler küreselleşme rüzgarına kapılarak kendi zanaatlarını terk ederek, ticaret dünyasına atılarak yeni bir dünya düzeninin enstrümanlarına uymuşlardır. 300’ün üzerinde zanaatla zengin olan Balkan Türkleri ve Müslümanları gümüşçülük, kuyumculuk, tüfekçilik, nalbant, sarac, halıcılık, nakış gibi zanaatları bir yana bırakıp ticaret dünyasına atılanlar, şirket kurup, kendi şirket isimlerini Batı dillerine ait kelimelerle isimlendirmişlerdir. Kalifornia, Tiffany, Boston, Apply, Morgan, Maxi, İnterex gibi... Yani Batı dilleri kendi kelimelerini kabul ettirirken, kendi kültürünü de yavaş yavaş uygulatmaya başlamıştır.

Öte yandan siyasi kargaşaların ve savaşların her zaman yaşandığı, Doğu’yu kendinden bilen Balkanlardaki Türk ve Müslümanlar Doğu ile Batı arasında adeta iki arada bir derede kalmıştır.⁸

1980'li yılların sonunda Yugoslavya'da Sırbistan Cumhuriyeti'nin başına oturan Bosna ve Kosova'da yaptığı katliamlarla anılan Miloşeviç Yugoslavya'nın parçalanmasına sebep olmuş, toplumların tamamını birbirlerine düşürerek nifak tohumları ekmış, Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya, Arnavutluk gibi komşu ülkeler seyirci olarak kalmış, her yönüyle olumsuz da olsa dünyanın dikkatini Balkanlara çekmeyi başarmıştır. Bununla yetinmeyip kendi iktidarından sonra küreselleşmenin liderliğini sürdüren Batı ülkelerine kapılarını açmıştır.

1995 yılında Bosna'ya yerleşen NATO başta olmak üzere AGİT, UN ve buna benzer kuruluşların hepsi 1999 yılının Haziran ayı ortalarında Kosova'ya yerleşmişlerdir. Buna göre küreselleşme güçleri adıyla anılan Batı askeri gücüyle, polis teşkilatlarıyla, sivil toplum kuruluşlarıyla Balkanların içindedir.

Yeni kurulan devletlerin anayasalarını yeniden yapılandırmaya başlayan Batı, kendine uygun şekilleriyle perde arkasından devletleri yönetmeye başlamıştır. Bosna ile Kosova'da yaşananlardan sonra kendi ülkelerinde aynı kaderin yaşanmasını istemeyen komşu ülkelerden Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan ve Romanya ikili anlaşmalarla yukarıda saydığımız Batının kurumlarını ülkelerinin içinde olmasını kabul etmişlerdir.

Batı her bu ülkelerin içinde yer almadan yıllar öncesine dayalı yaptığı araştırmalarıyla, göreve getirdiği her temsilci sistematik bir şekilde görevini başarıyla yapmaya devam etmektedir. 1999 yılında Bernard Kouchner'in Kosova'da (1974 anayasasında Arnavutça ve Sırpçanın yanında Türk Dili resmi dildir) resmîyetten kaldırdığı Türk Dili, bununla birlikte kurucu unsur olmaktan çıkardıkları Türkler var olan haklarının çoğunu kaybetmişlerdir. Türkiye tarafından Kosovalı Türklerin haklarını savunma mekanizması olarak emanet edilen KDTP (Kosova Demokratik Türk Partisi) ile TC Dış İşleri Bakanlığı ile bürokratları maalesef her zamanki gibi sessiz kalmışlardı.

İletişim aracı olan "TAN" gazetesi kapatılmıştı. Radyo ve Televizyon Türkçe yayınlarında çalışanların sayısı en aza indirilmiş, Kosovalı Türklerin birbirleriyle haberleşme araçları, sesleri kesilmişti. Yani Batı, Osmanlı (Türk) eserlerinin tamamının savunmasını yapamaz hale gelmesi için Kosova ve Makedonya Türklerinin dillerini resmîyetten kaldırarak en belirgin ve birinci somut adımını atmıştı. Makedonya'da "Birlik" gazetesi kapatılarak, Radyo ve Televizyonlarda gazeteci sayısı en aza indirilmiş bulunmaktadır. "TAN" gazetesiyle birlikte "Kuş", "Çevren", "Sesler" gibi dergilerin hepsi 1999'dan sonra durduruldu/yayınlanmadı. Kosovalı Türkler kendi ayakları üzerinde durmak için "Hüdavendigâr", "Sofra" adlı dergileri, "Yeni Dönem" isimli gazeteyi çıkarmış olsalar bile uzun süreli çıkaramamış, bu gazete

ve dergiler kısa ömürlü olmuşlardır. Eğitimde de en çok yara alan yine Türklerdir. Eğitimden aldığımız örnekleri de kısaca görelim.⁹

Kosovalı Türklerin Yugoslavya yönetimi tarafından 1951 yılında millî azınlık olarak tanınması, Türklerin çoğunlukta oldukları bölgelerde kendi okullarını kurma ve anadillerinde eğitim öğretim görme hakkını kazanmasıyla ilk ve orta dereceli okullarda Türkçe eğitimi ve öğretimi süreci başlamıştır (Şanlı 2004). Bugün Kosova'da, Priştine, Prizren, Gilan, Mamuşa, Dobırçan ve Mitroviça şehirlerinde Türkçe eğitim yapılmaktadır. Prizren'de bulunan Türk Eğitim Derneği yetkilileri ile yapılan görüşmeler sonucunda Türkçe eğitim sürecindeki öğrenci ve sınıf sayılarına ilişkin aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır. Başkent Priştine'de okul öncesi eğitimde 1 sınıf, 9 öğrenci; ilköğretim düzeyinde (1-9. sınıf), 153 öğrenci; ortaöğretim düzeyinde (10-12. sınıf) 3 sınıf, 109 öğrenci bulunmaktadır. Türk nüfusunun yaygın olduğu şehirlerden biri olan Prizren şehrinde, okul öncesi eğitimde 3 sınıf, 73 öğrenci; ilkokul düzeyinde 56 sınıf 1033 öğrenci; ortaöğretim düzeyinde 19 sınıf, 521 öğrenci bulunmaktadır. Mamuşa şehrinde, okul öncesi eğitimde 2 sınıf, 49 öğrenci; ilkokul düzeyinde 27 sınıf, 821 öğrenci; ortaöğretim düzeyinde 7 sınıf, 159 öğrenci bulunmaktadır. Gilan şehrinde, okul öncesi eğitimde açılan sınıf yoktur. İlkokul düzeyinde 7 sınıf, 36 öğrenci; ortaöğretim düzeyinde 3 sınıf, 34 öğrenci bulunmaktadır. Dobırçan şehrinde, okul öncesi eğitimde sınıf açılmamıştır. İlkokul düzeyinde 8 sınıf, 40 öğrenci vardır; ortaöğretim düzeyinde ise sınıf açılmamıştır. Mitroviça şehrinde, okul öncesi eğitimde 1 sınıf, 15 öğrenci vardır. İlkokul düzeyinde ve ortaöğretim düzeyinde ise açılan sınıf yoktur.¹⁰

Kosovalı Türkler, Türkçe eğitim sürecinde, öğretmen sayılarının ve ders kitaplarının yetersizliği, ekonomik sıkıntılar nedeniyle fiziki koşulların elverişli olmaması gibi bazı sorunlarla karşılaşmaktadır (Topsakal ve Koro 2007). Balkan savaşları, birinci ve ikinci dünya savaşları gibi yıkım simgesi olan acıları yaşamış olan Kosova Türk toplumu; dilini, kimliğini ve kültürünü yaşatmak için çok ciddi mücadeleler vermek zorunda kalmıştır. Bu mücadele hâlâ devam etmektedir. Anadilin ve kültürün genç nesillere aktarılması özellikle bir başka dilin hâkim olduğu ortamlarda hiç kolay olmamıştır. Kosova'da Arnavutça yaygın olarak kullanılan toplum dilidir. Türkçenin durumu ve konumu o dili anadili olarak öğrenen ve genç nesillere öğretme kararı alan kuşaklara bağlıdır. Araştırmada hem genç nesillerin hem de orta yaş ve üstü nesillerin millî benlik duygularını korudukları sonucuna ulaşılmıştır, ancak öncelikle ailelerin çocuklarının gelecekte sosyal ve ekonomik süreçte zorluk yaşayacakları kaygısını taşıdıkları için, Kosova'daki Türkçe eğitim sürecindeki yetersizliklerden dolayı, çocuklarını farklı dillerde eğitimin verildiği okullara yönlendirme çabasında olduğu gözlenmiştir. Kosova genelinde Türkçe

eğitim sürecindeki sorunlar giderilmediği takdirde dil, kültür ve kimlik bilincinin genç nesillere aktarımının zorlaşacağı düşünülmektedir.¹¹

Sonuç olarak Batı küreselleşmeyi öne sürerek sadece Kosova gibi yaklaşık 2 milyonluk bir ülkeye 900'ün üzerinde sivil toplum kuruluşu yerleştirip hedefine adım adım ilerlemektedir. Farklılıkları bir zenginlik bilen ecdadın nesli olarak, çeşitlikleri tamamlayıcı gözüyle seyreden bir zihniyetin evlatları olarak, küreselleşmeyi bir kaynaşma fırsatı gibi algılayarak, insanların birbirine yönelmeleri gereğini yerine getirecek ve onları mozaik kolajını bozmaksızın iç içe getiren bir sürece amenna dersek, küreselleşme sürecine karşı değil *küreselleştirmeye* büyük itirazımızı dile getirmekteyiz. Dolayısı ile de, buna karşı alınacak tedbirler başta Türkiye ile birlikte Balkan Türk ve Müslümanlarının görevi şöyle olmalı:

1. Türkiye ile Balkan Türkleri arasında başta dil araştırmalarını yapacak gönüllü akademisyenler bulunmalı. Balkanlarda Türk Dili araştırmalarına sahada kayıtlar yaparak ciddi araştırmalara yönelmelidirler. Balkanlarda Türklerin, Arnavutların, Boşnakların, Goralıların, Bulgarların, Yunanların, Sırpaların, Hırvatların, Karadağlıların konuştukları ağızları kaydedilerek dil araştırmaları yapılmalı, yapılanların devamı sağlanmalıdır.
2. Elde edilecek olan kayıt malzemeleri tarih, sosyoloji, hukuk, halk bilimi, siyasi bilimler, eğitim bilimleri tarafından incelenip, yetkili bilim kurumlarına sunulmalı, onunla da kalmayarak devlet mekanizmalarına teslim edilmeli.
3. Bu malzemelerden elde edilecek bilgiler ışığında bilim insanları, yetkili devletorganlarınınharekete geçirerek, Balkan Türkleri ile Türkiye (Türkiye ile anlaşabilecek şahıslar) arasında kalıcı birstrateji oluşturarak onun yolları belirlenmeli/ uygulanmalıdır.
4. Balkan Türklerini ve Türk devletini temsil edecek sadece iki yetkili kurumveya sivil toplum kuruluşu ile birlikte özel olarak, karma kurumların yanında yer almalıdır.
5. Kurulması gereken bu iki kurumun görevi, Balkanlarda anlayışı ne olursa olsun Türk ve Müslüman derneklerini, partilerini, sivil toplum kuruluşlarını, eğitimcileriyle birlikte bir araya getirerekve onların görüşlerini alarak (birbirleriyle tartışarak) değerlerimizi savunmalı.
6. Unutulmamalıdır ki, 11. yy. Küçük Asya'ya yerleşen, üç kıt'ada adaletleriyle hükmeden atalarımızın Türkçesi başka kavimlerin ortak dili hâline geldiği için, zamanın Cenovalı, Venedikli gibi dünya tüccarları, alış- verişlerini sağlama almak için Türk dilini öğrenmeyi teşvik etmişlerdir. Balkanlara gelince, Türkçe 500 yılı aşan uzun bir tarih diliminde, tüm halkların ortak dili rolünü oynamıştır.

Onun için, “küreselleşme” bizim açımızdan değerlendirilmeli, “gaye, insan, ufuk, peygamber” çizgisi ile hayatlarını tanzim eden ve “nizam-ı alem” ülküsü ile hayatlarını pekiştiren atalarımızın ufku ile seküleştirilmiş toplumlarımızın yeniden kendi değerleri ile buluşmanın sinerjisi ile ortaya koyacağı azim ile “küreselleşme” negatif bir durumdan pozitif bir duruma, bizim lehimize çevrilmesi, bu asrın yeniden dirilişin, birleşmenin bizden yana olması işten bile değildir.

- 1 Daha geniş bilgi için bkz. R. Taç " Kültürel Değerlerin Savunması" PENA Yayınları 2013, s. ...
- 2 Daha geniş bilgi için bkz. R. Taç " Kültürel Değerlerin Savunması" PENA Yayınları 2013, s. ...
- 3 Son Bosna olaylarında gözükken hile ve kalleşlik tüm çıplaklıklarıyla, birçok açıdan boy göstermiştir. Bu savaşta yer alan komşu devletlerin, bu topraklarda genişleyip büyük devlet oluşumlarına izin verilmemiştir; bu topraklarda kalan halkların da ana devletleriyle düşünülen bağ kesintileri gerçekleşmemiştir (BH çizdiği sınırlardan fazla, kanton ve diğer bölünmelerle oluşan duvarların daha yüksek oldukları görülmektedir. Binaenaleyh, Bosna Sırplarının Sırbistana, Hersegovina Hırvatların Hırvatistan ile ve Boşnak Müslümanların Türkiye ile bağlılıkları, içindeki sınırlardan çok daha açık oldukları görülür). Bu ilişkiler savaş öncesinde sinelerini vermiş, savaş esnasında belirlenmiş ve bu tutum savaş sonrası da kendini göstermiştir. Olaya daha geniş bir perde açıldığında, yerleri olmayan Batı devletleri şemsiyesi altına girmeyi kabul eden, iki komşu ve Balkan devleti olan Yunanistan ve Türkiye, NATO çatısı altında, Bosna' da savaşın belirtisinin başında, taraftarlıklarını açık saçık bir üslupla belirlemişlerdir. Müslümanlara uygulanan soykırım ve bütün bilinen zulümlere rağmen, Yunanistan zalimlere karşı gereken tavır göstermemiştir. Bunun aksine, aynı askeri birliğin üyesi olan Türkiye ise, Batı ülkelerin bu katliama karşı sergiledikleri suskunluk karşısında ve olan bitenlere göz yummalarına asla tahammül göstermemiştir. Konuyla ilgili bkz. R. Taç, „Avrupa Bütünü İçinde Balkan Özellikleri,“ Mevlana Üniversitesi- Konya, kongresi için hazırlanmış, yayınlanmamış bildiri.
- 4 R. Taç, a.g. e. bakınız
- 5 "Türkçenin Balkan Dillerindeki Rolü ve Gücü" Prof. Dr. İrfan Morina 2012
- 6 "Türkçenin Balkan Dillerindeki Rolü ve Gücü" Prof. Dr. İrfan Mona 2012
- 7 "Türkçenin Balkan Dillerindeki Rolü ve Gücü" Prof. Dr. İrfan Morina 2012
- 8 Ne var ki Avrupa eski harita ve kitaplarında Balkan Yarımadası 'Turqied'Europe' olarak geçer. Daha fazla bilgi için bkz. İslam Ansiklopedisi. Halbuki coğrafya bölgesi anlamında 'Balkan' sözcüğünün: sarp, ormanlık sıradağ veya sık ormanla kaplı dağ, sazlık, bataklık, ya da çalıklarla kapalı engebeli arazi gibi anlamlarla, diğer (Doğu) dillere Türkçe'den geçtiği bir gerçektir. Bkz. Şemseddin Sami, Kamus- i Türkî, yeniden basım, 1998, İstanbul. Coğrafya nitelikleriyle betimlenen Balkan bölgesine tarih olaylarını ekleyerek, onun siyasi- kültürel boyutunu tasvir ederken, Osmanlı hükümrânlığının bitişinden itibaren, Balkanlar'ın paylaşılmasına göz diken emperyalist güçlerin, Avrupa' nın bu bölgesini Türk kültüründen kurtarmayı bahane göstererek, Balkanlara hakim olma niyetleri belirginleşmiştir. Ona biçtikleri anlam veya anlamlar itibarıyla ve sergiledikleri tavırlarıyla, emperyalistliklerini tasdik etmiş ve etmektedirler. Binaenaleyh, bu yarımadaanın sınırlarını belirleyen toprakların bir kısmında yer almakla Balkan ülkesi sayılan devletler (Türkiye gibi) karşısında, diğer devletler bu yarımadaada yer almalarına rağmen (İtalya örneği) Balkan ülkesi sayılmazlar. Konuya açıklık getirmek açısından, R. Taç' ın sözü edilen „Avrupa Bütünü İçinde Balkan Özellikleri,“ tebliğinden dip not alınmıştır.
- 9 "Kosova'da Türkçenin Resmiyeti Meselesi" E.Jable/C.Şanlı/R.Taç. 1. Uluslar arası Türk Dünyası Sempozyumu" Niğde 2014.
- 10 "Kosovalı Türkler: Dilleri ve Kültürleri" Nursel Elmas bilig Yaz2014/sayı 70
- 11 "Kosovalı Türkler: Dilleri ve Kültürleri" Nursel Elmas bilig Yaz2014/sayı 70

Kaynaklar

- ÇABEJ, E "Per njeshtresimkronologjik te huazimeveturke ne gjuhenshqipe", StudimeFilologjike, 4, (1975).
- DİZDARİ, T "Disavezhgimembiturqizmat ne shqipe", Konferenca e Pare e StudimeveAlbanologjike, Tiran, 407-409, (1965).
- DİZDARİ, T "Disavezhgimembiturqizmat ne shqipe", Konferenca e Pare e StudimeveAlbanologjike, Tiran, 407-409, (1965).
- ELMAS, N "Kosovalı Türkler: Dilleri ve Kültürleri" bilig Yaz2014/sayı 70
- JABLE, E/ŞANLİC/TAÇ.R "Kosova'da Türkçenin Resmiyeti Meselesi"
1. Uluslar arası Türk Dünyası Sempozyumu" Niğde 2014.
- KOSTALLARİ, Androkli, "Rrethdepertimit te turqizmave ne gjuhenshqipegateshekuje XVII-XVIII" Gjurmimealbanologjike VII- 1977,Prishtine, 39-51.
- KRAJNİ, Anton "Hymja e Turqizmave ne ShqipedhePerpjekjetperZevendesimin e Tyre" Studime Filologjike,1965, nr.1. 150.
- MEJER, G "EtymologischesWörterbuch der AlbanischenSprache" Strassburg,1891.
- MORİNA, İrfan "Arnavutça'da Türkçe Kelimeler" ÇEVREN, No: 46, 47, 48,1985, Priştine.
- MORİNA, İ "Türkçenin Balkan Dillerindeki Rolü ve Gücü" İstanbul/ 2012
- ŞKALJİÇ, Abdulah, "Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskomjeziku" Svtjetlost, Sarajevo,73.
- TAÇ, R "Kültürel Değerlerin Savunması" PENA Yayınları 2013
- TOPSAKAL. C/KORO.B "Kosova'da Yaşayan Türkçe Eğitim" Priştine/2007